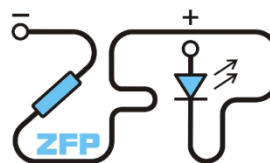

Kabinet výuky obecné fyziky, UK MFF

Fyzikální praktikum **PII**

Úloha č. 11

Název úlohy: **Charakteristiky diod**

Jméno: **Josef Iosephus Kučera**

Obor: **FOF**

Datum měření: **6. 11. 2019**

Datum odevzdání: **viz internet**

Připomínky opravujícího:

	Možný počet bodů	Udělený počet bodů
Práce při měření	0 - 3	
Teoretická část	0 - 2	
Výsledky a zpracování měření	0 - 9	
Diskuse výsledků	0 - 4	
Závěr	0 - 1	
Seznam použité literatury	0 - 1	
Celkem	max. 20	

Posuzoval: .....

dne: .....

Pracovní úkol

1. Změřte voltampérovou charakteristiku vakuové diody (EZ 81) bod po bodu.
2. Změřte voltampérovou charakteristiku Zenerovy diody (KZ 703) pomocí převodníku UDAQ-1408E.
3. Pro Zenerovu diodu určete její dynamický vnitřní odpor v propustném směru při proudu 200 mA a v závěrném směru pro proud 400 mA.
4. Určete odpovídající Zenerovo napětí U_Z .
5. Zakreslete do V-A charakteristiky zatěžovací přímkou pro napětí zdroje $U_1 = -9$ V a proud tekoucí diodou $I = -350$ mA.
6. Sestavte stabilizátor napětí a ověřte jeho funkci.

Theorie

VAKUOVÁ DIODA

Vakuová dioda jest tvořena baňkou s vakuem, ve kterém jsou umístěny 2 elektrody, anoda a katoda. Žhavení topného vlákna uvnitř diody způsobuje emisi elektronů.

Velikost emisního proudu I z katody žhavené na teplotu T je dána Richardsonovým-Dushmanovým zákonem [1-3]:

$$I = AST^2 \exp\left\{\frac{-w_0}{kT}\right\} \quad (1)$$

A a w_0 jsou konstanty charakterizující emisní látku katody, S plocha katody a k Boltzmannova konstanta. Materiál pro emisní vrstvu se volí tak, aby výstupní práce w_0 byla co nejmenší.

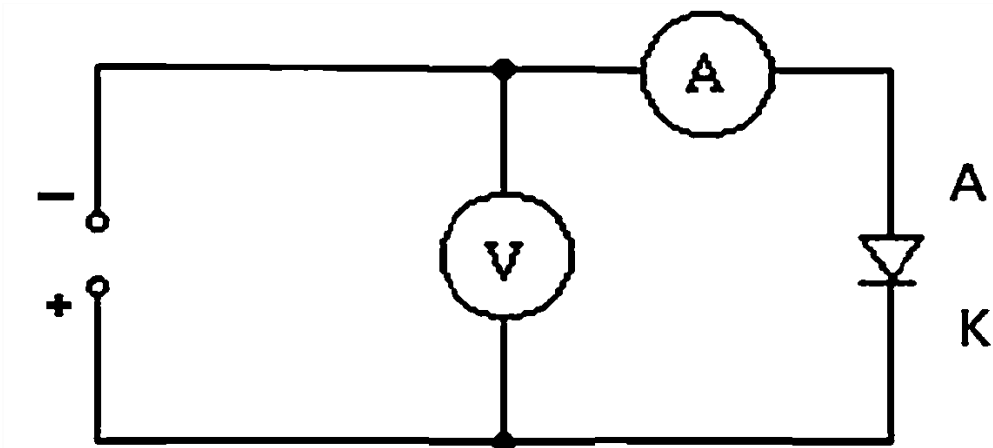
Diodou prochází při žhavení elektrický proud i v případě, kdy není přítomno elektrické pole. Při záporném napětí na anodě vůči katodě se velikost tohoto proudu zmenšuje a při napětí $U_a = -0,5$ až 1 V je již neměřitelný.

Přibližně je možno popsat závislost anodového proudu I_a na anodovém napětí $U_a > 0$ vztahem [1-3]:

$$I_a = aU_a^{3/2} \quad (2)$$

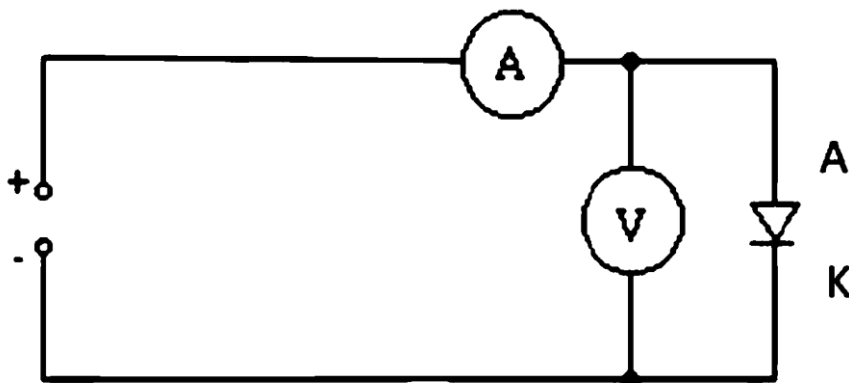
v němž a je konstanta závislá na geometrickém uspořádání elektrod.

Pro měření voltampérové charakteristiky vakuové diody v závěrném směru, jsme diodu do obvodu zapojili dle obrázku 1.

Obrázek 1: Vakuová dioda v závěrném směru

Pro měření voltampérové charakteristiky vakuové diody v propustném směru, jsme diodu do obvodu zapojili dle obrázku 2.

Obrázek 2: Vakuová dioda v propustném směru

POLOVODIČOVÉ DIODY

Čistý polovodič se chová jako lineární prvek. Jeho odpor není závislý na velikosti a polaritě napětí. Nelineární a nesouměrnou charakteristiku lze získat u polovodiče dopovaného vhodnými příměsemi.

Oblast s děrovou vodivostí nazveme oblastí s vodivostí typu P, oblast s elektronovou vodivostí oblastí typu N. Navazují-li uvnitř monokrystalu polovodiče na sebe oblasti typu P a N, mluvíme o přechodu P – N.

Usměrňovací schopnost polovodičových diod se charakterizuje pomocí usměrňovacího poměru η , který je definován jako poměr proudu I_p v propustném směru ku proudu ve směru závěrném I_z při konstantní absolutní hodnotě napětí na usměrňovači [1-3]:

$$\eta = \frac{I_p}{I_z} \quad (3)$$

ZENEROVY DIODY

Podstatou vlastní činnosti Zenerových diod je elektrický průraz přechodu P – N zapojeného v závěrném směru. Při tomto elektrickém průrazu nedochází však ke zničení usměrňujícího přechodu P – N, pokud Zenerův proud nepřesáhne jistou maximální hodnotu.

Zenerovo napětí se udává pro pracovní bod doporučený výrobcem. Poloha pracovního bodu se předepisuje pomocí proudu I_z , který se volí zpravidla v rozmezí od $0,2 I_{zm}$ do I_{zm} , tak, aby ležel v lineární části průrazné oblasti. Proud I_{zm} je určen maximálním ztrátovým výkonem P_{zm} a je přibližně roven [1-3]:

$$I_{zm} = \frac{P_{zm}}{U_{zm}} \quad (4)$$

Vlastnosti stabilizačního proudu Zenerovy diody se popisují především [1-3]:

- a) stabilizačním činitelem S_u , který je definován jako poměr relativní změny vstupního napětí $\frac{\Delta U_1}{U_1}$ k relativní změně výstupního napětí $\frac{\Delta U_0}{U_0}$, tedy

$$S_u = \frac{U_0 \Delta U_1}{U_1 \Delta U_0} \quad (5)$$

Čím je stabilizační činitel větší, tím méně závisí výstupní napětí na napětí vstupním;

- b) vnitřním odporem

$$r_i = \frac{\Delta U_0}{\Delta I_0} \quad (6)$$

Z předchozích dvou lze zapsat stabilizační činitel:

$$S_u = \frac{U_0(R_S + r_i)\Delta I}{U_1 r_i \Delta I} \cong \frac{U_{z0}(R_S + r_i)}{U_1 r_i} \quad (7)$$

Je-li $r_i \ll R_S$ a $U_z \ll U_1$, můžeme stabilizační činitel přibližně vyjádřit v pracovním bodě určeném proudem I_z vztahem [1-3]:

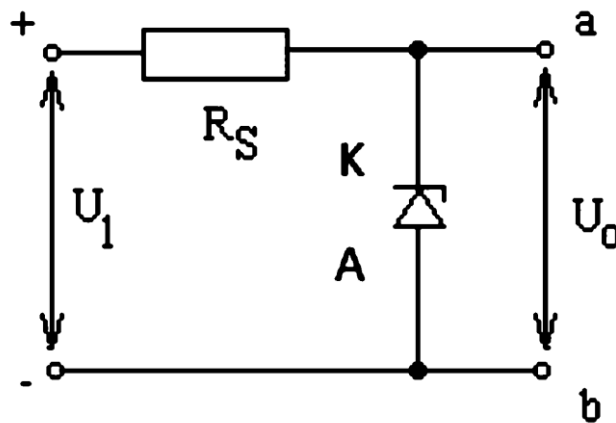
$$S_u = \frac{U_{z0}}{I_z r_i} \quad (8)$$

Zatímco první předpoklad je prakticky vždy splněn, druhý jen výjimečně při extrémně vysokém napětí zdroje.

Poslední vzorec, který se nám bude hodit, je Ohmův zákon:

$$R = \frac{U}{I} \quad (9)$$

Zenerovu diodu jsme zapojovali do obvodu jakožto stabilisátor elektrického napětí dle obrázku 3.

Obrázek 3: Zenerova dioda v závěrném směru

Výsledky měření

1. Voltampérová charakteristika vakuové diody

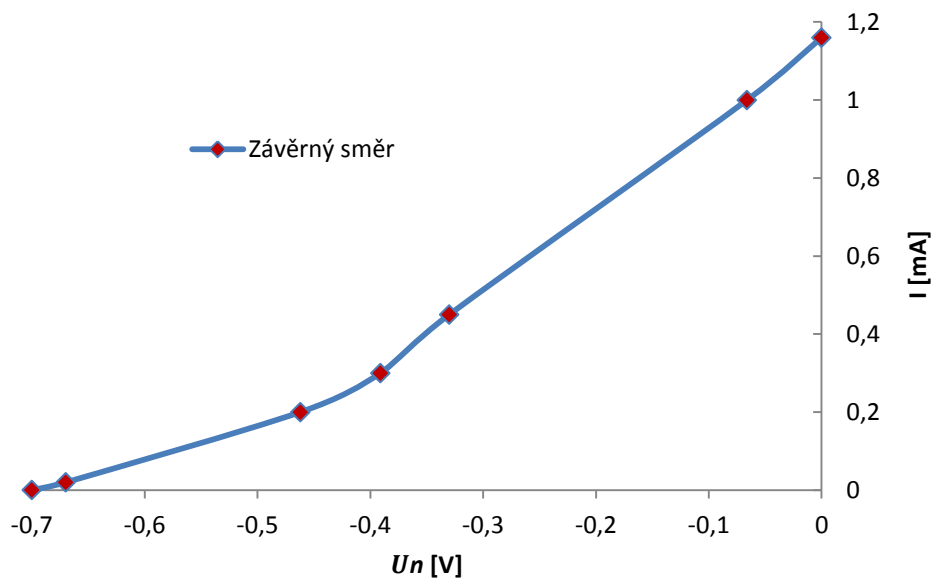
Abychom určili voltampérovou charakteristiku vakuové diody bod po bodu, zapojili jsme ji do obvodu nejprve v závěrném směru dle Obrázku 1, abychom zjistili velikost napětí U_n , při kterém již diodou neprotéká žádný elektrický proud I .

Naměřené hodnoty našeho měření jsou uvedeny v Tabulce 1.

Tabulka 1: Voltampérová charakteristika - závěrný směr

U_n [V]	ϵU_n [V]	I [mA]	ϵI [mA]
0	$\pm 0,01$	1,16	$\pm 0,01$
-0,07	$\pm 0,01$	1,00	$\pm 0,01$
-0,33	$\pm 0,01$	0,45	$\pm 0,01$
-0,39	$\pm 0,01$	0,30	$\pm 0,01$
-0,46	$\pm 0,01$	0,20	$\pm 0,01$
-0,67	$\pm 0,01$	0,02	$\pm 0,01$
-0,70	$\pm 0,01$	0	$\pm 0,01$

Tyto hodnoty pak následně byly vyneseny do Grafu 1.

Graf 1: Voltampérová charakteristika vakuové diody v závěrném směru

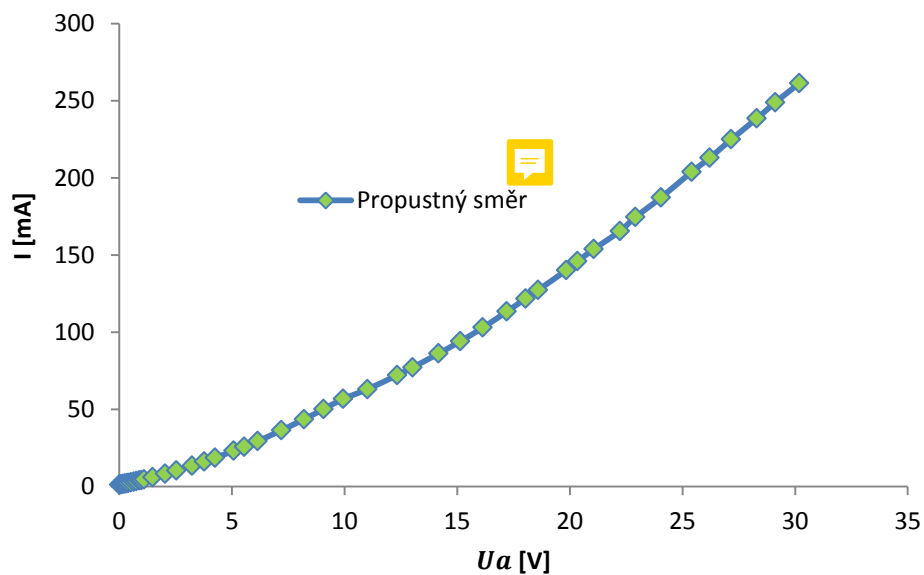
Vidíme, že hodnota napětí musí být v závěrném směru $U_n < -0,7$, aby elektrický proud procházející diodou již nebyl měřitelný.

Poté jsme proměřili voltampérovou charakteristiku vakuové diody v propustném směru. V obvodu z Obrázku 2 jsme v rámci intervalu hodnot napětí $U_a \in \langle 0; 30 \rangle$ V měřili proud I , který diodou protékal. Vybrané důležité hodnoty tohoto měření jsou sepsány v Tabulce 2.

Tabulka 2: Voltampérová charakteristika - propustný směr

U_a [V]	ϵU_a [V]	I [mA]	ϵI [mA]
0,52	$\pm 0,01$	2,62	$\pm 0,01$
1,09	$\pm 0,01$	4,56	$\pm 0,01$
2,04	$\pm 0,01$	8,26	$\pm 0,01$
3,22	$\pm 0,01$	13,46	$\pm 0,01$
5,54	$\pm 0,01$	25,74	$\pm 0,01$
9,94	$\pm 0,01$	56,80	$\pm 0,10$
15,14	$\pm 0,01$	94,20	$\pm 0,10$
20,34	$\pm 0,01$	146,00	$\pm 1,00$
25,41	$\pm 0,01$	204,00	$\pm 1,00$
30,18	$\pm 0,01$	261,40	$\pm 1,00$

Všechny hodnoty tohoto měření jsou pak vyneseny v grafu 2.

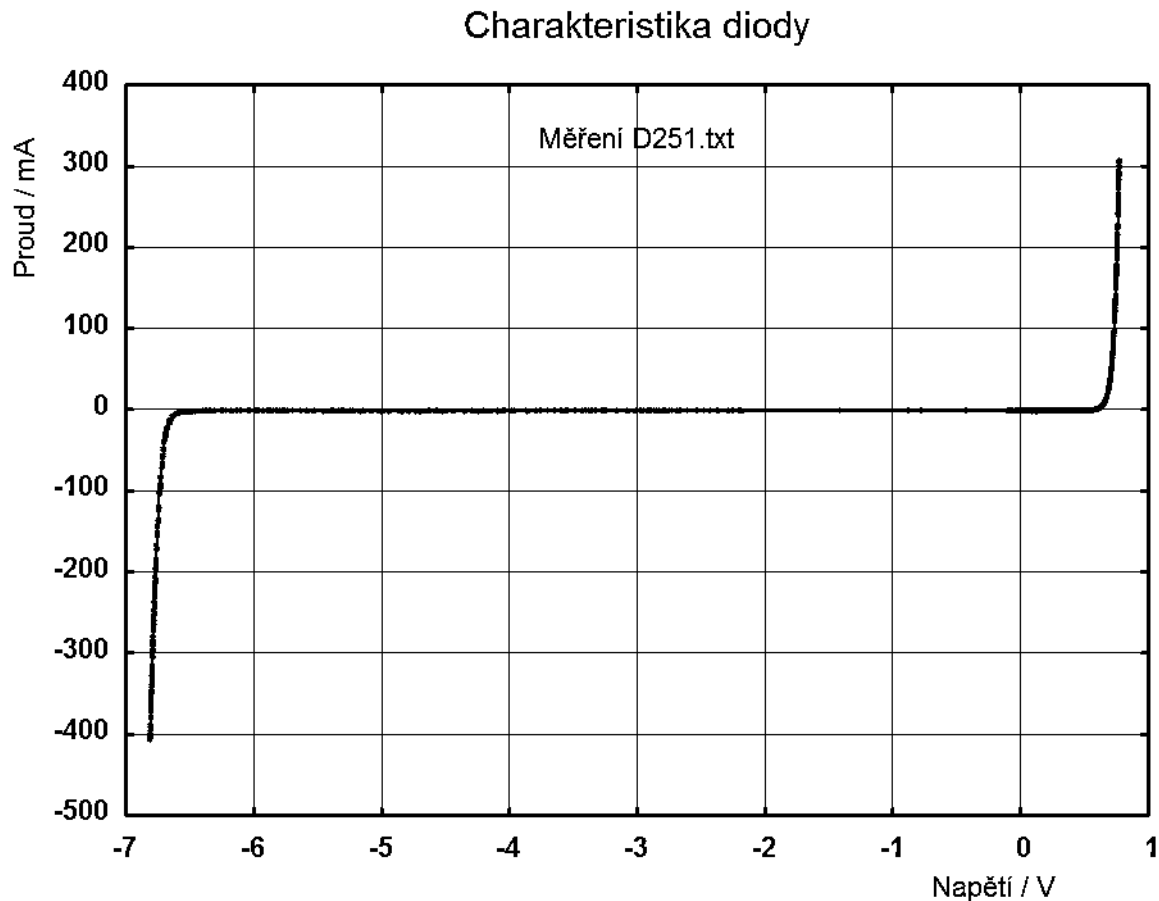

Graf 2: Voltampérová charakteristika vakuové diody v propustném směru

2. Voltampérová charakteristika Zenerovy diody

Pro měření voltampérové charakteristiky Zenerovy diody jsme využili počítačový převodník UDAQ-1408E.

Naměřená data pro naši Zenerovu diodu byla vynesena v Grafu 3.

Graf 3: Voltampérová charakteristika Zenerovy diody

3. Dynamický vnitřní odpor

Dle Ohmova zákona (9) můžeme z grafu bajvočko vypočítat, že pro zadané proudy $I_1 = (200 \pm 1) \text{ mA}$ a $I_2 = (-400 \pm 1) \text{ mA}$ má napětí na diodě hodnoty $U_1 = (0,7 \pm 0,1) \text{ V}$ a $U_2 = (-6,7 \pm 0,1) \text{ V}$

Z těchto hodnot tedy dle vzorce (9) vychází hodnoty proměnlivého odporu $R_1 = (3,5 \pm 0,1) \Omega$ a $R_2 = (16,75 \pm 0,10) \Omega$

4. Zenerovo napětí

Z grafu lze určit bajvočko, že Zenerovo napětí $U_Z = (6,6 \pm 0,1) \text{ V}$

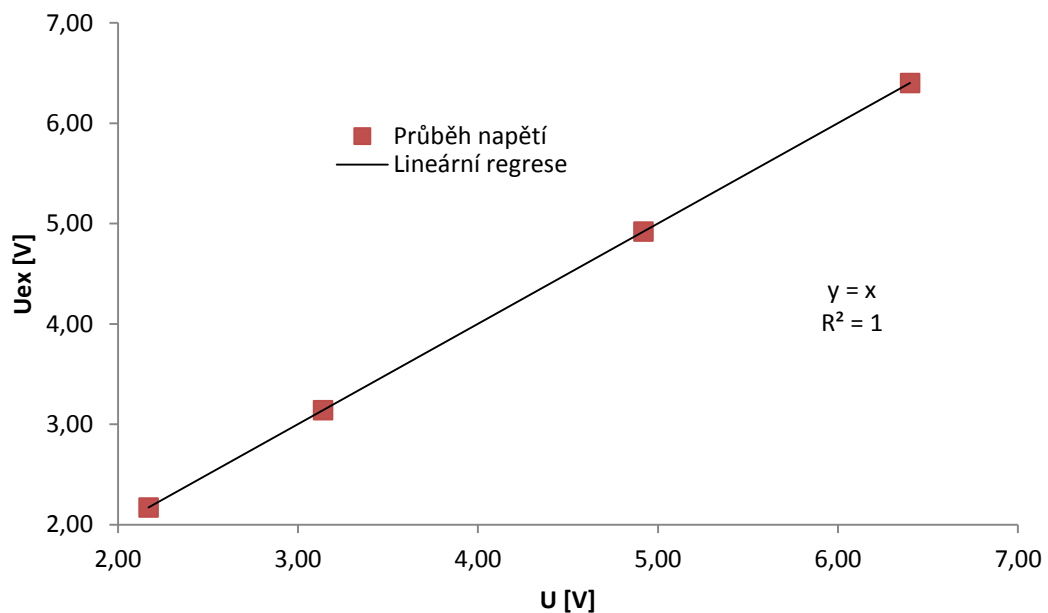
5. Stabilisátor napětí

Při proměřování stabilizační funkce Zenerovy diody byly naměřeny hodnoty napětí vstupního U a výstupního U_{ex} . Data jsou uvedena v Tabulce 3.

Tabulka 3: Stabilisátor napětí

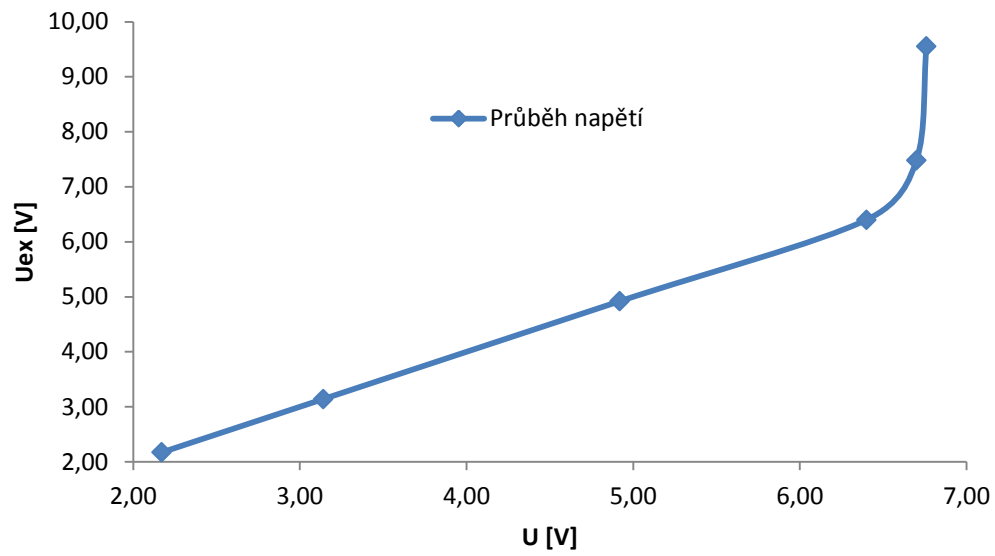
U [V]	ϵU [V]	U_{ex} [V]	ϵU_{ex} [V]
2,17	$\pm 0,01$	2,17	$\pm 0,01$
3,14	$\pm 0,01$	3,14	$\pm 0,01$
4,92	$\pm 0,01$	4,92	$\pm 0,01$
6,40	$\pm 0,01$	6,40	$\pm 0,01$
6,70	$\pm 0,01$	7,48	$\pm 0,01$
6,76	$\pm 0,01$	9,55	$\pm 0,01$

Vidíme, že stabilisátor plní svou funkci až do Zenerova napětí U_Z .

Graf 4: Stabilisátor stabilisuje

Jakmile však překročí napětí tuto hranici napětí Zenerova U_Z , přeteče pohár trpělivosti a lineární průběh je v háji.

Graf 5: Stabilisátor přestává stabilisovat

Diskuse

VAKUOVÁ DIODA

Podářilo se nám ověřiti, že vakuová dioda vykazuje průchod elektrického proudu i přesto, že na ni nepůsobí elektrické pole.

Dle očekávání vyšlo napětí na vakuové diodě v závěrném směru $U_n = (-0,7 \pm 0,1) V$, při kterém již elektrický proud protékající diodou nebyl měřitelný, v intervalu $(-1; 0) V$.

ZENEROVA DIODA

Získali jsme takřka tabulkový grafický průběh závislosti proudu na přiloženém napětí Zenerovy diody jak v závěrném, tak i v propustném směru.

Z grafického průběhu závislosti elektrického proudu na napětí přiloženém na diodu jsme odvodili hodnotu dynamického odporu pro protékající proud v propustném směru $I_1 = (200 \pm 1) mA$, a to $R_1 = (3,5 \pm 0,1) \Omega$.

Z grafického průběhu závislosti elektrického proudu na napětí přiloženém na diodu jsme odvodili hodnotu dynamického odporu pro protékající proud v závěrném směru $I_2 = (-400 \pm 1) mA$, a to $R_2 = (16,75 \pm 0,10) \Omega$

Naměřená hodnota Zenerova napětí vyšla $U_Z = (6,6 \pm 0,1) V$, což posléze experimentálně ověřeno při zapojení Zenerovy diody do obvodu jakožto stabilisátoru napětí.

Závěr

Napětí v závěrném směru na vakuové diodě $U_n < -0,7$, aby neprotékal žádný proud.

Pro zadaný proud na Zenerově diodě v propustném směru $I_1 = (200 \pm 1) mA$ vyšla hodnota dynamického odporu $R_1 = (3,5 \pm 0,1) \Omega$.

Pro zadaný proud na Zenerově diodě v závěrném směru $I_2 = (-400 \pm 1) mA$ vyšla hodnota dynamického odporu $R_2 = (16,75 \pm 0,10) \Omega$

Naměřená hodnota Zenerova napětí vyšla $U_Z = (6,6 \pm 0,1) V$

U stabilisátoru napětí jsme experimentálně ověřili, že po překročení hodnoty Zenerova napětí U_Z u vstupního napětí přestává stabilisátor plnit svou funkci.

Literatura

- [1] Brož J. a kol.: Základy fyzikálních měření I, SPN, Praha 1983 stať 4.5.2.
- [2] Stránský J. a kol.: Polovodičová technika I, SNTL, Praha 1973, stať 3.1.
- [3] Bakule R., Šternberk J.: Fyzikální praktikum II., SPN, Praha 1989